

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-394-4-17>

Корчина Наталія, аспірантка кафедри ТІМ НАОМА
(науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент Т. Р. Тимченко)

Переосмислення важкої спадщини радянських часів у сучасному Києві

Ключові слова: *радянські пам'ятники, колективна пам'ять, складна спадщина, реконтекстуалізація, війна в Україні.*

Nataliia Korchyna, PhD student at the Department of Theory and History of Arts, NAFAA (academic mentor: Doctor of Arts, Associate Professor Tetiana Tymchenko)

Rethinking the difficult heritage of the Soviet era in contemporary Kyiv

Abstract. Based on two case studies of the recontextualisation of Soviet monuments in Kyiv after Russia's full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022, we analyse how Ukrainians are rethinking their difficult heritage, not by destroying monumental works but by giving them new meanings.

Key words: *soviet monuments, collective memory, difficult heritage, recontextualisation, war in Ukraine.*

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. реакція громадян України на важку спадщину тоталітарного комуністичного минулого загострилася, перед українцями постала нагальна потреба в її переосмисленні. Термін «важка спадщина» був уведений у науковий обіг у 2009 р. британською професоркою соціальної антропології Шарон Макдоналд (Sharon Macdonald). Він стосується пам'яток архітектури та монументальної спадщини, що прославляють пам'ять і цінності, які нації та колективи більше не розділяють через жорстокість скоєних злочинів тоталітарного режиму в минулому.

З квітня до кінця 2022 р. в Україні відбувалося масове повалення монументів та символів, присвячених видатним постатям та подіям радянської минувшини. Однак певні пам'ятки радянського періоду стали візитівками сучасних міст України. Перед суспільством постало питання: як переосмислити важку спадщину, не знищуючи монументальних творів, проте наділивши їх новими сенсами? Доцільно розглянути два приклади вирішення цієї проблеми в Києві.

24 листопада 2018 р., у день 85-х роковин Голодомору, на арку так званої дружби народів у Києві (скульптор Олександр Скобліков, архітектори Ігор Іванов, Сергій Миргородський, Костянтин Сидоров, 1982 р.) чорною фарбою було нанесено зображення тріщини. Художник Володимир Кузнецов, один з втілювачів цієї мінімалістичної інсталяції, мав на меті здійснити жест-відповідь на розв'язану РФ війну на сході України, окупацію Криму та утримання в полоні громадян України з 2014 р. За погодженням з міською владою інсталяція залишиться стільки, скільки триває війна в Україні.

Section 1. Ukrainian art from ancient times to the present

Доречно зауважити, що жест КМДА у відповідь на повномасштабну збройну агресію РФ у 2022 р. був значно жорсткішим. 26 квітня 2022 р. під аркою було демонтовано двофігурну скульптурну групу з бронзи, що символізувала возз'єднання України з Росією, а багатофігурну скульптурну композицію з червоного граніту, присвячену Переяславській раді 1654 р., закрили фанерою. 14 травня 2022 р. арку перейменували на Арку свободи українського народу. Залишившись єдиною спорудою на площі, арка стала її домікантою, а тріщина на ній – змістовним центром, що ставить під питання саме існування дружби російського та українського народів у колективній пам'яті українців.

Досвід переосмислення київської «Батьківщини-матері» (скульптори Євген Вучетич, Василь Бородай, Фрідріх Согоян, Василь Вінайкін, Валерій Швецов, архітектори Євген Стамо, Віктор Єлізаров, Георгій Кислий, Микола Феценко, Ігор Мезенцев, Ігор Іванов та інші спеціалісти, 1981 р.) – найвищої скульптури в Європі – став для українців суперечливим і дискусійним. Де-факто до 32 річниці незалежності України за 28 мільйонів гривень, що надійшли від 9 меценатів великого приватного бізнесу країни, на щиті монументу виконали роботи по заміні герба СРСР на державний герб України – тризуб (скульптор Олексій Пергаменщик).

Чи можна вважати таку заміну реконтекстуалізацією монументу? Лише почасти. Заміна символіки тоталітарного режиму на символ країни, що засуджує тоталітаризм, залишаючи при цьому саму скульптуру незмінною, є контрверсійним вирішенням проблеми, яке можна виправдати тільки нагальною потребою в єднанні нації під час війни та браком державних коштів на пошук іншого рішення.

Позитивним боком процесу переосмислення «Батьківщини-матері» можна вважати прозорий вибір способу декомунізації монументу. З 7 по 21 липня 2023 р. через додаток електронного сервісу державних послуг «Дія» в опитуванні про долю герба СРСР на щиті взяло участь 778 218 людей. 85,1 % респондентів підтримало демонтаж радянського герба та встановлення тризуба.

Тож можна зазначити, що залучення широких мас громадськості до переосмислення важкої спадщини є ознакою спільного творення колективної пам'яті. У такий спосіб не тоталітарна влада, а самі громадяни вирішують, про що пам'ятати, а що піддати забуттю задля подальшого розвитку і процвітання нації.

